

Franciscus Hendrikus Coenen (1826-1904) keldergraf 176, vak B
Musicus en medeoprichter van het Amsterdam Conservatorium

Personalialia

Geboren: 26 december 1826 te Rotterdam

Zoon van: Ludovicus Coenen en Antoinette Schmitt

Gehuwd met: Anna Maria van El op 15 juni 1855 te Rotterdam

Overleden: 24 januari 1904 te Leiden

Begraven: 27 januari te Leiden

Samenvatting

Frans Coenen wordt in Rotterdam geboren. Hij is een muzikaal wonderkind. Op zevenjarige leeftijd treedt hij al op als violist en als dertienjarige componeert hij een mis voor koor en orkest. Zijn eerste muzieklessen krijgt hij van zijn vader, maar later gaat hij naar Duitsland en België voor zijn verdere opleiding.

Na enkele kleine concertreizen in Europa, vertrekt hij in 1848 naar Amerika. Zes jaar lang - met een kleine onderbreking in 1851; hij is dan even terug in Nederland - treedt hij op in Noord-, Midden- en Zuid-Amerika. Dan komt hij voor goed terug naar Nederland.

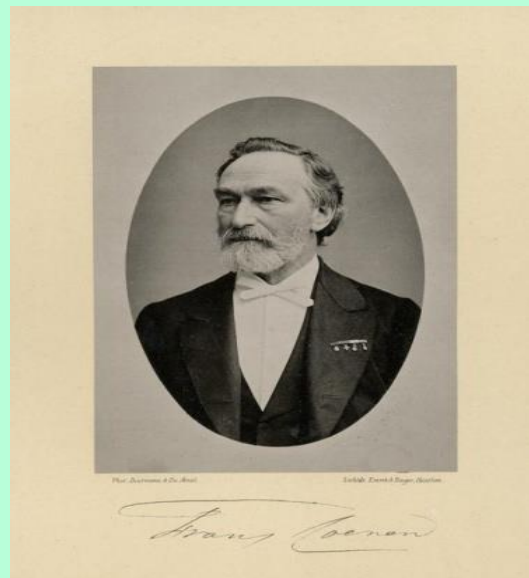
In 1855 trouwt hij met Anna Maria van El. Het echtpaar gaat in Amsterdam wonen. Coenen geeft vioollessen, treedt op als violist, is concertmeester en ook nog directeur van een mannenkoor.

In 1877 wordt Frans Coenen directeur van een Amsterdamse muziekschool. Dat vereist veel tijd en daarom beëindigt hij zijn andere activiteiten.

In 1884 is hij medeoprichter van het Amsterdams Conservatorium. Hij stopt bij de muziekschool en wordt directeur van het conservatorium. Dat blijft hij tot 1895. Hij is dan bijna zeventig jaar en vestigt zich in Leiden.

Frans Coenen leidt daar een kleine tien jaar een teruggetrokken leven. In Leiden woont zijn dochter, die trouwt met Carl Theodorus Driessen, de directeur van de Leidsche Katoenmaatschappij.

Coenen overlijdt op 24 januari 1904. Een jaar later laten vrienden op zijn graf als huldeblijk een mooi Jugendstil monument plaatsen.

Portret van Frans Coenen

Volledige versie

Zijn jeugd (1826-1848)

Franciscus Hendrikus (Frans) Coenen wordt op 26 december 1826 in Rotterdam geboren. Vanaf zijn zevende levensjaar krijgt hij muziekonderricht van zijn vader, die zich rond 1823 in Rotterdam had gevestigd als violist, muziekonderwijzer en organist aan de Laurenskerk. Tevens was Ludovicus (Louis) Coenen, die op 29 april 1797 te Breda was geboren en gehuwd was met Antoinette Sahnwitt, een verdienstelijk vioolbouwer.

Op zijn 12de jaar treedt Frans voor het eerst op als violist. Twee jaar later, in 1840, voltooit hij een mis voor koor en orkest welke herhaalde malen wordt uitgevoerd. In datzelfde jaar vertrekt hij naar Stuttgart, waar hij bij de Duitse componist en violist Bernhard Molique zijn opleiding voortzet. In 1842 keert hij, voor even slechts, terug naar Rotterdam. Hij vertrekt naar Brussel en vervolgt zijn opleiding bij de Belgische componist en violist Henri Vieuxtemps.

In 1843 is de 16-jarige Frans weer terug in Rotterdam, nu voor langere tijd. Hij geeft les, treedt op en maakt kleine concertreizen naar Duitsland en Engeland.

In 1847 wordt hij benoemd tot Directeur van de Zangvereniging van de Rotterdamse afdeling der Maatschappij tot Bevordering der Toonkunst.

Henri Vieuxtemps

Noord-, Midden- en Zuid-Amerika (1848-1854)

In 1848, hij is dan bijna 18 jaar, grijpt hij de mogelijkheid aan om naar Amerika te vertrekken en probeert daar een carrière als solo-violist op te bouwen. Dit komt tot zijn grote spijt niet van de grond en hij vestigt zich in New York als muziekleraar.

Hij neemt deel aan een kunstreis o.l.v. de pianist Henri Herz met leden van de Italiaanse Opera. Hij treedt als solist op tijdens de operavoorstellingen. Het gezelschap doet onder andere de steden Boston, Philadelphia, Baltimore, Charleston, Richmond en New Orleans aan.

Na een jaar wordt dit gezelschap ontbonden en gaat hij samen met Herz naar Mexico en geeft daar concerten. In Zacatecas, de stad van de zilvermijnen, zetten de heren een punt achter hun samenwerking en keert Coenen terug naar Mexico Stad. Van daaruit reist hij naar Havanna, waar hij langer moet blijven in verband met een aanval van gele koorts. Volledig hersteld reist hij door naar Jamaica, Puerto-Rico, Barbados, Martinique en Venezuela. Uiteindelijk keert hij in 1851 terug in Rotterdam.

Zijn reislust houdt hem niet lang vast op deze plek en hij vertrekt met de pianist Ernst Lubeck voor een nieuwe kunstreis via Engeland naar de Antillen. Daarna reist hij via Panama naar Peru, Chili en wederom Mexico. Hij keert in 1854 terug.

Zijn huwelijk en Amsterdamse tijd

Op 15 juni 1855 huwt hij in Rotterdam met Anna Maria van El en vestigt zich in Amsterdam. Daar geeft hij voornamelijk vioollessen en treedt op als violist in een of meerdere strijkkwartetten. De organisatie van uitvoeringen van kamermuziekconcerten door Johannes van Bree wordt na diens dood door Coenen voortgezet.

Coenen (links vooraan) als eerste violist

Als concertmeester is hij werkzaam op de concerten van de Maatschappijen van Felix Merites, Caecilia en die tot Bevordering der Toonkunst. Enkele jaren is hij directeur van de mannenzangvereniging Amstels Mannenkoor.

In 1877 aanvaardt hij het directeurschap van de muziekschool van de Amsterdamse afdeling der Maatschappij ter Bevordering der Toonkunst en stopt met alle hierboven genoemde activiteiten.

Aangezien Coenen nog in leven was ten tijde van de verschijning van het lexicon der Toonkunst¹, stopt hier de informatie over het vervolg van zijn leven, afgezien van zijn rol bij het Amsterdams conservatorium (zie verder).

Componist

Frans Coenen componeert ook een aantal werken: voor viool (onder andere een sonate), een kwintet voor piano, fluit, klarinet, fagot en hoorn, een strijkkwartet, een pianotrio, de cantates *Albrecht Beiling* en *De stem der Zee*, een arioso *Elia op Horeb*, *Maria Magdalena* voor zangstem en diverse koorwerken.

Het kwintet heeft vier delen en is via YouTube te beluisteren:

- Deel 1: <https://www.youtube.com/watch?v=jfsu9ByFax4>
- Deel 2: <https://www.youtube.com/watch?v=vwa5KQPZg30>
- Deel 3: <https://www.youtube.com/watch?v=3f-bA2yu7CM>
- Deel 4: <https://www.youtube.com/watch?v=FKkQDATjhiE>

Het Amsterdams Conservatorium

Vanaf de oprichting in 1884 tot 1895 is Frans Coenen directeur van het Amsterdamsch Conservatorium. Samen met Julius Röntgen en Daniël de Lange is hij tevens stichter van het instituut.

In september 1885, aan het eind van het eerste studiejaar verschijnt het eerste jaarboek van het Conservatorium waarin Coenen, uiteraard, een lans breekt ten aanzien van het verkrijgen van subsidie. Die subsidie komt waarschijnlijk ten goede aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag, waar voor het merendeel, aldus Coenen, dilettanten worden opgeleid! Niet terecht dus, volgens hem.

---

¹ Bovenstaande informatie is verkregen uit het in 1883 door H. Viola uit gegeven Lexicon der Toonkunst.

In elk jaarboek worden nauwkeurig de volgende zaken vermeld: alle leerlingen bij naam per vak (nog niet uit Leiden), docenten per vak, verdeeld in “*hoofdleraaren*” en “*leeraaren*”. Ook het aantal uren dat per week per docent wordt gegeven wordt vermeld. Het jaarboekje noemt in een voetnoot: “*Het schooljaar begon met 32 leerlingen. Drie trokken zich in den loop van het jaar terug. Een wegens onvoldoenden aanleg. Twee om gezondheidsredenen*”. Muziekstudenten hebben het zwaar!

In het jaarboek van 1895 is de afscheidsrede van Coenen te lezen. Hieruit blijkt zijn teleurstelling over het uitblijven van subsidie vanuit het Rijk. Stad en provincie hebben zich wat dat betreft van hun betere kant laten zien. Het bestuur zwaait hem alle lof toe. Daniël de Lange zal hem opvolgen. Overigens is het uitblijven van subsidie een steeds terugkerend thema in de jaarboeken

In het jaarboek van 1889 treffen we de volgende bezorgde waarschuwing aan: “*Kalm is het schooljaar 1888-1889 voorbijgegaan. Te kalm voor eene instelling, die, nog slechts kort geleden in het leven geroepen, moet groeien en bloeien. Want eene kalmte, die vooruitgang uitsluit, is gevaarlijk. Ik zou zelfs van achteruitgang moeten spreken, indien quantiteit en niet qualiteit werd gevraagd. Immers het aantal leerlingen verminderde, het schooljaar 1887-1888 begon met 45 en het volgende met 41 leerlingen.*”

In 1890 wordt een van de diploma's uitgereikt aan mej. A. Reddingius voor zang. Zij zal later in het huwelijk treden met de schilder en classicus Michiel Noorderwier. Zij zong op podia in binnen- en buitenland vooral als oratorium-zangeres. Zij was een terugkerende soliste in Naarden bij de uitvoe-

Het Amsterdams Conservatorium

ringen van de Mattheuspassie van Bach. Op het slotconcert zong zij de aria “*I know that my Redeemer liveth*” uit de Messiah van Händel. Zij zong het, zo moet eerlijkheidshalve worden vermeld, in het Duits. Leiden is een van de zes gemeenten die een laan of straat naar haar hebben vernoemd (de Aaltje Noordewier-laan).

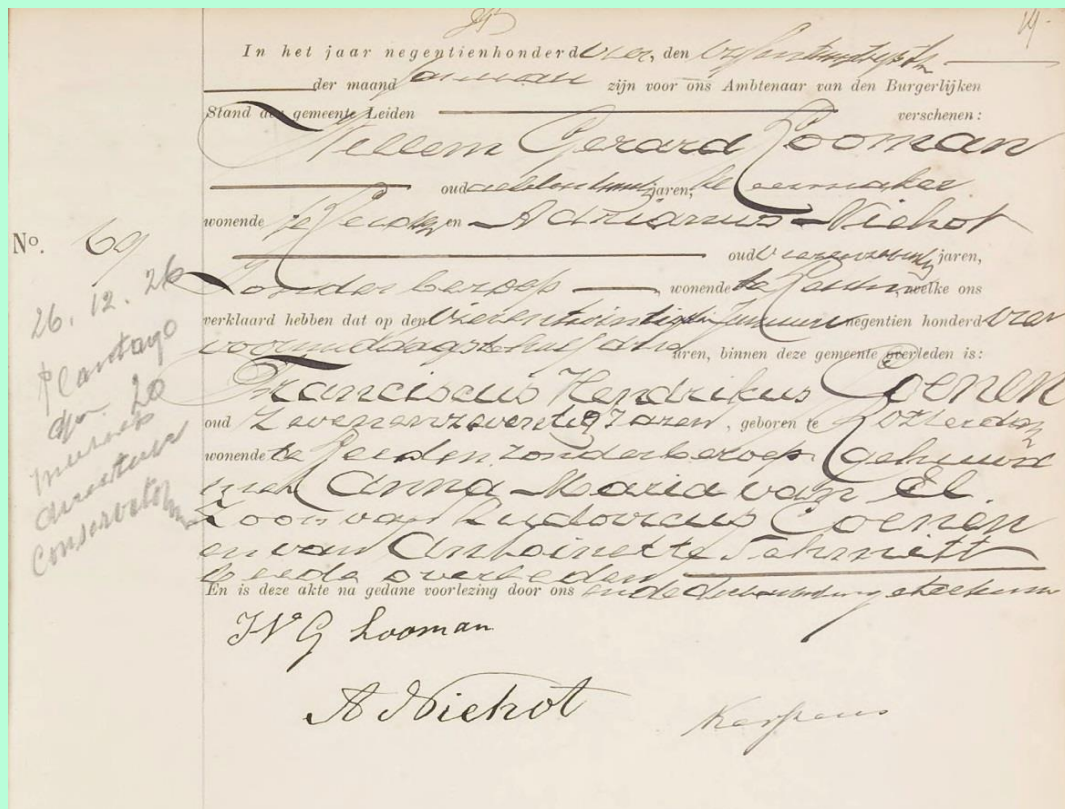
In het jaarboek van 1894, het tiende jaar van het bestaan, staat nog een pikant detail vermeld ten aanzien van de financiën. Van alle kanten komen giften binnen als jubileumcadeau. De regering blijft onvermeld, maar.... “*H.M. de Koningin en H.M. de Koningin-Regentes schonken ten behoeve van het Conservatorium ieder eene gift van f 250,-.*”

In 1895 neemt hij afscheid van het Conservatorium en vestigt zich in Leiden in het pand Plantage 20. Leiden is de stad waar zijn dochter Johanna (1861-1942)

woont. Johanna is gehuwd met Carl Theodorus Driessen, directeur van de Leidsche Katoenmaatschappij. Coenen leidt hier een kleine tien jaar een teruggetrokken leven. Frans Coenen had ook nog een zoon Louis (1856-1904), een pianist en leerling van Franz List. Vanaf 1895, direct na het aftreden van zijn vader als directeur, was Louis werkzaam aan het Amsterdams Conservatorium als hoofddocent piano. Deze zoon overleed ruim een week na zijn vader, op 4 februari 1904.

Het overlijden van Frans Coenen

Op 24 januari 1904 overlijdt Frans Coenen. Drie dagen later wordt hij onder grote belangstelling begraven op de begraafplaats Groenesteeg. Twaalf bloemstukken en kransen sieren het graf.

De overlijdensakte

In het Leidsch Dagblad stond het volgende te lezen.

Nadat de kist in de groeve was neergedaald, trad de waardige gestalte van den heer Daniël de Lange naar voren. Wij hebben, zoo ving hij aan, een groot man ter ruste neergelegd, die nog slechts kort geleden de ziel was van het grootste deel van het kunstleven in Nederland. Toen hij zich meende te moeten terugtrekken, werd eerst gevoeld wat zij, die met hem samenwerkten, in hem verloren. Coenen is geweest kunstenaar om de kunst. Al zijn goedheid, lieflijkheid en grootheid heeft hij aan de kunst gegeven. Daarom neemt spreker dan ook uit naam van de kunst van dezen doode afscheid. De plaats, door hem leeggelaten, kan niet weer worden ingenomen. Jonge mannen kunnen andere dingen doen, maar wat hij heeft gedaan, zal niemand hem kunnen nadoen.

Het lijden is hem ook niet gespaard gebleven, maar hij heeft het gedragen met die vriendelijkheid en gelatenheid, zooals hij de weelden dezes levens heeft genoten.

Zoo zal hij voor ons blijven staan als een groot beeld, waarop steeds kan worden gewezen niet enkel als kunstenaar, maar ook als mensch. In tweeërlei zin wenschte spreker hem daarom een vaarwel toe te roepen: als groot kunstenaar en als zeer groot mensch. Zoo zal hij in de kunstenaarswereld blijven voortleven.

Na den heer De Lange nam de heer Pollones, uit Amsterdam, het woord, die zeide veertig jaren vriend van den overledene te zijn geweest en hem heeft leeren kennen en waardeeren als een trouw vriend en een braaf echtgenoot en vader. Over hem als kunstenaar is maar één roep uitgegaan. Opgegroeid in een tijd, toen er veel uiterlijks in de kunst was, heeft hij buiten de grenzen van zijn vaderland roem geogst, doch toen hij na zes jaren terugkeerde, gevoelde hij dat dit niet de kunst was, die hij moest dienen. Toen heeft hij meer stil gewerkt. In de hoofdstad en wat hij heeft gewrocht, zou spreker niet noemen. Zelden heeft hij een man ontmoet, die zoó wist te doordringen van en op te wekken tot kunst.

Alles aan hem was eenvoudig, die vertrouwen gaf. Wat hem deed uitblinken, zette hij op den achtergrond om daardoor jongeren voorop te zetten en aan te moedigen. Wat spreker staande aan de open groeve als vriend gevoelt, kan hij niet zeggen. Zijn gemoed is daarvoor te vol. Dit ééne is zijn slotwoord: Coenen, ik zal u nimmer vergeten! Ten slotte sprak de oud-minister Pierson nog uit, wat de heer Coenen voor hem is geweest in de veertig jaren, die hij met hem omging, en hoeveel spreker van hem leerde. Wat hij is geweest, kan spreker samenvatten in deze twee woorden: rust en waarheid!

Het was merkwaardig, vooral in onzen onrustigen en drukken tijd, met welk een kalmte en waardigheid hij steeds werkzaam was, gevolg van zijn innerlijk leven, dat zich kenmerkte door waarheid en oprechtheid. Altijd zichzelf en altijd dezelfde heeft spreker aanhoudend van hem kunnen leeren wat hij thans van deze plaats nog dankbaar erkent. Zal men nog veel aan deze afgestorvene denken, als een groot kunstenaar, niet minder zal hij, bij wie hem gekend hebben, blijven leven als edel mensch.

Eerbetoon

In 1850 werd aan Frans Coenen de eretitel "Soloviolist van Zijne Majesteit onze Koning" verleend. Hij was erelid van Felix Merites en van de Maatschappij ter bevordering der toonkunst. Ook was hij Ridder in de orde van de Gouden Leeuw van Nassau en Ridder in de orde van de Eikenkroon (oorspronkelijk een Luxemburgse orde). In Zweden werd hij benoemd tot Ridder van de Wasa-orde en in Spanje werd hij Ridder in de orde van Karel III.

In het voorjaar van 1905 smeden enkele vrienden het plan om op Coenens graf een huldeblijk te plaatsen. Het wordt een kleine obelisk, ontworpen door de Amsterdamse kunstenaress Thérèse van Hall.

Halskruis van de orde van de Gouden Leeuw van Nassau

Dit Jugendstil ontwerp is uit lichtgele zandsteen vervaardigd en staat op een dubbele voet. Aan de voorkant op de voet staat boven zijn naam: *Rein was zijne kunst als zijn leven*. Op een van de vlakken is in reliëf een fluitspeler uitgebeeld. Op de andere vlakken zijn florale motieven te zien. Zijn vrouw had aanvankelijk dit grafmonument willen weigeren omdat haar man altijd tegen uiterlijk vertoon was. Maar omdat zijn vrienden dit uit liefde schonken, stemde zij er toch mee in.

Op 19 oktober 1905 vond de onthulling van het monument plaats. Dit huldeblijk voor Frans Coenen is een van de mooiste Jugendstil-monumenten in Leiden.

Grafmonument

Een drietal details van het grafmonument

Bronnen

L.C.M. Kallenberg: *Leidse Glorie - Rondleiding over de historische begraafplaats Groenesteeg*, 2013.

Leidsch Dagblad, 27 januari 1904, pagina 3.

I.W.L. Moerman en R.C.J. van Maanen (redacteurs): *Groenesteeg - Geschiedenis van een Leidse begraafplaats*, Matrijs, Leidse Historische Reeks 10, 1994.

I.W.L. Moerman: *Groenesteeg - een historische begraafplaats in Leiden*, 2000.

H. Viotta, *Lexicon der Toonkunst*, 1883.

Auteur

Mike van Booren (maart 2017; herzien april 2021)